

Skoletilbud til døve og hørselshemmede i Bergen

1850-2023

Bergen Døvesenters Museumsutvalg
2024

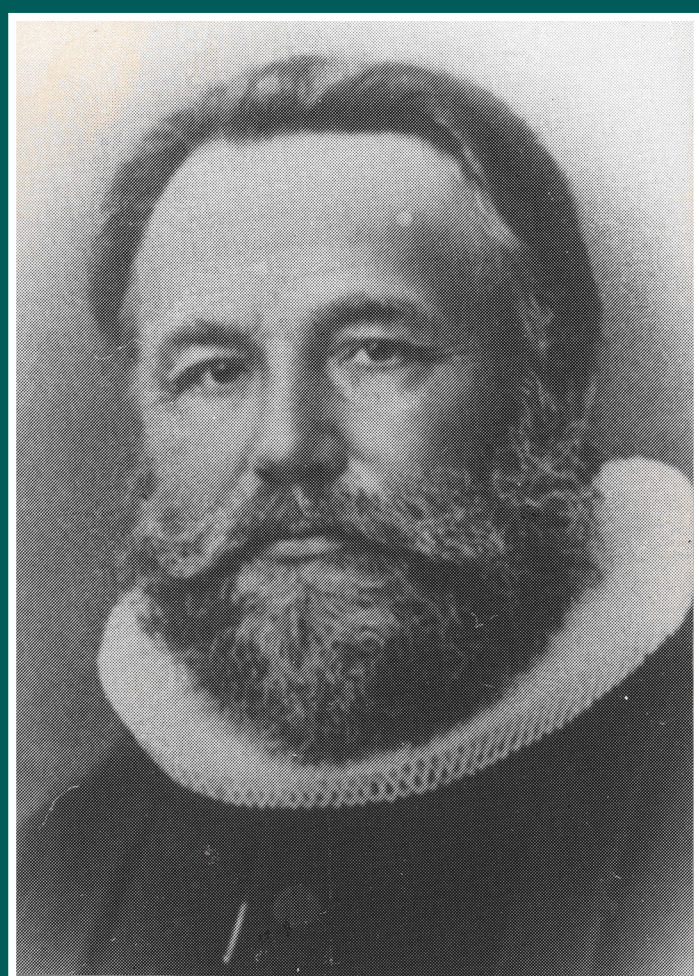
Bergens Adressecontours Efterretninger
16. oktober 1850

Dövstummeinstitutet i Bergen

er idag traadt i Virksomhed i Uhrmager
Hauglands Gaard i Kortpilsmugrt, hvor og-
saa Undertegnede, Bestyrer af Institutet, har
sin Bopæl.

Bergen den 15de October 1850.

A. Gleditsch,
Cand. theol.

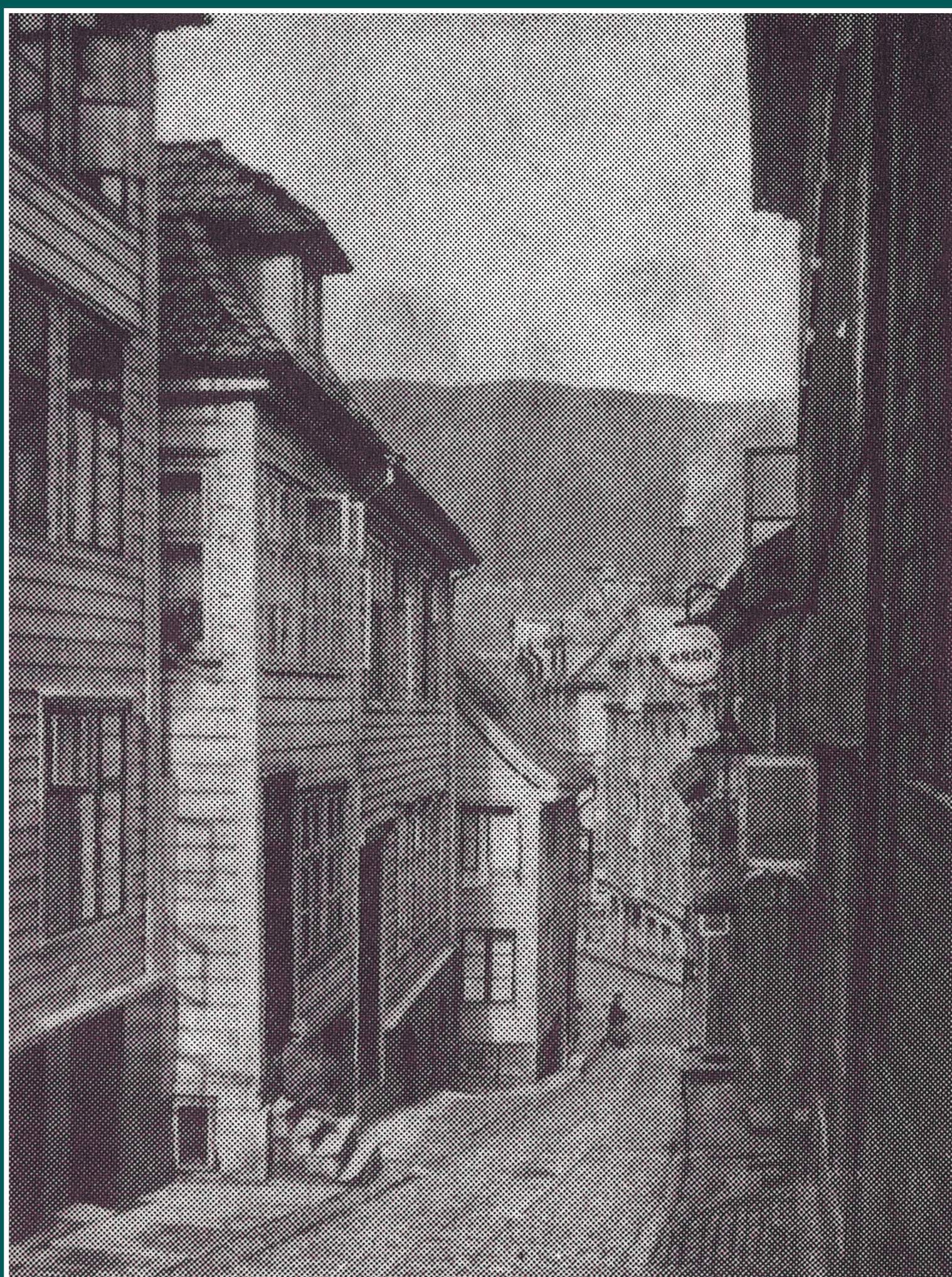

Lars August Gleditsch

Døvstummeinstituttet i Bergen

ble opprettet av presten Lars August Gleditsch, født 1814 i Oslo. Han fikk stipend for å utdanne seg til døvelærer og måtte forplikte seg til å opprette en privat skole for døve i Bergen, med statsstøtte. Gleditsch ledet skolen fra 1850 til 1860. I denne perioden hadde skolen lokaler i en bratt tverrgate mellom Strandgaten og Klostergaten, i Cort Piilssmauet 12.

Skolen åpnet 15. oktober 1850 og hadde 9 elever det første året.

Cort Piilsmauet er en bratt tverrgate mellom Strandgaten og Klostergaten. Her ser vi gaten ovenfra. Nærmest til venstre er nr. 8, så nr. 10 og nr. 12, hvor Bergens Døvstumme-Institut åpnet i 1850. Huset brente i 1964, og restene ble revet.

Formålet med skolen

finner vi i skoleplanens paragraf 3:

Hovedmålet med undervisningen er å gjøre den døvstumme forberedt til konfirmasjonen. Instituttet skal gi kunnskaper og ferdigheter som gjør elevene i stand til å omgås sine hørende medmennesker. Og at de kan være til nytte for seg selv og andre.

Undervisningsmetoden fulgte den tyske talemetsoden.

Lærerpersonalet i 1892

Av de ni første elevene var det fem jenter, mellom 8 og 18 år, og fire gutter, mellom 9 og 15 år. Bestyrer Gleditsch skrev:

Elevene er så forskjellig i alder og evner at de gir meg fullt opp å gjøre.

Barna fikk 6 timers undervisning hver dag. De bodde hos fosterforeldre i byen, der jentene måtte hjelpe til med husarbeid og guttene hjalp til på verksteder der de skulle utdanne seg til skomakere, skreddere eller snekkere (de såkalte S-yrkene).

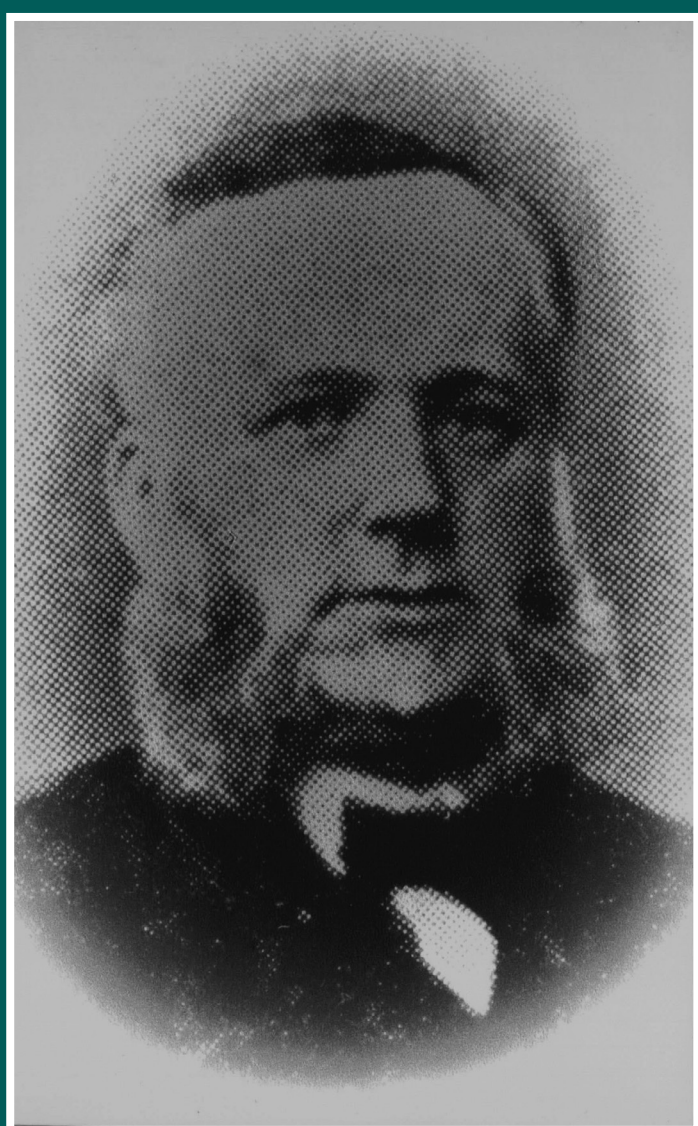
Etter hvert ble det ansatt flere lærere ved skolen, som i 1853 hadde 14 elever.

Gode resultater

Etter første skoleår skrev bestyreren:

I taleferdigheter er elevene kommet så langt at de kan uttale hvilket som helst ord i språket, om ikke vakkert og flytende, så iallfall forståelig. De kan munnavlese om folk snakker tydelig, hvis ordene ikke er for lange eller inneholder vanskelige lydforbindelser. Ordforrådet til elevene er fremdeles lite, de kjenner 750 ord.

De har lært tallene 1 til 100, og de kan regne godt både i hodet og på tavlen.

Niels Christian Waage

overtok som skolestyrer i 1860, også han var utdannet prest, men kom fra lærerjobb i døveskolen i Oslo. Samme år flyttet skolen til Pastor Dahls Hus på Nygårdshøyden.

I årene 1869 til 1873 hadde skolen i tillegg til elever fra Bergen også elever fra Voss, Lindås, Osterøy, Tysnes, Fjell, Manger og Stord.

Waage var styreleder av Bergens Døvstummeforening fra 1880 og de neste tolv årene.

Pastor Dahls Hus på Nygårdshøyden

Søndagsundervisning

Da skolen i 1860 flyttet til Nygårdshøyden, begynte lærer Svend Gripne med *søndags-skole for konfirmerte døve menn*. Dette var en form for voksenopplæring. Viktigste emner var bibellesning og historie.

Da skolen senere flyttet igjen, ble det slutt på søndagsskolen, til stor skuffelse for den voksende gruppen unge døve menn.

Mange og flinke elever

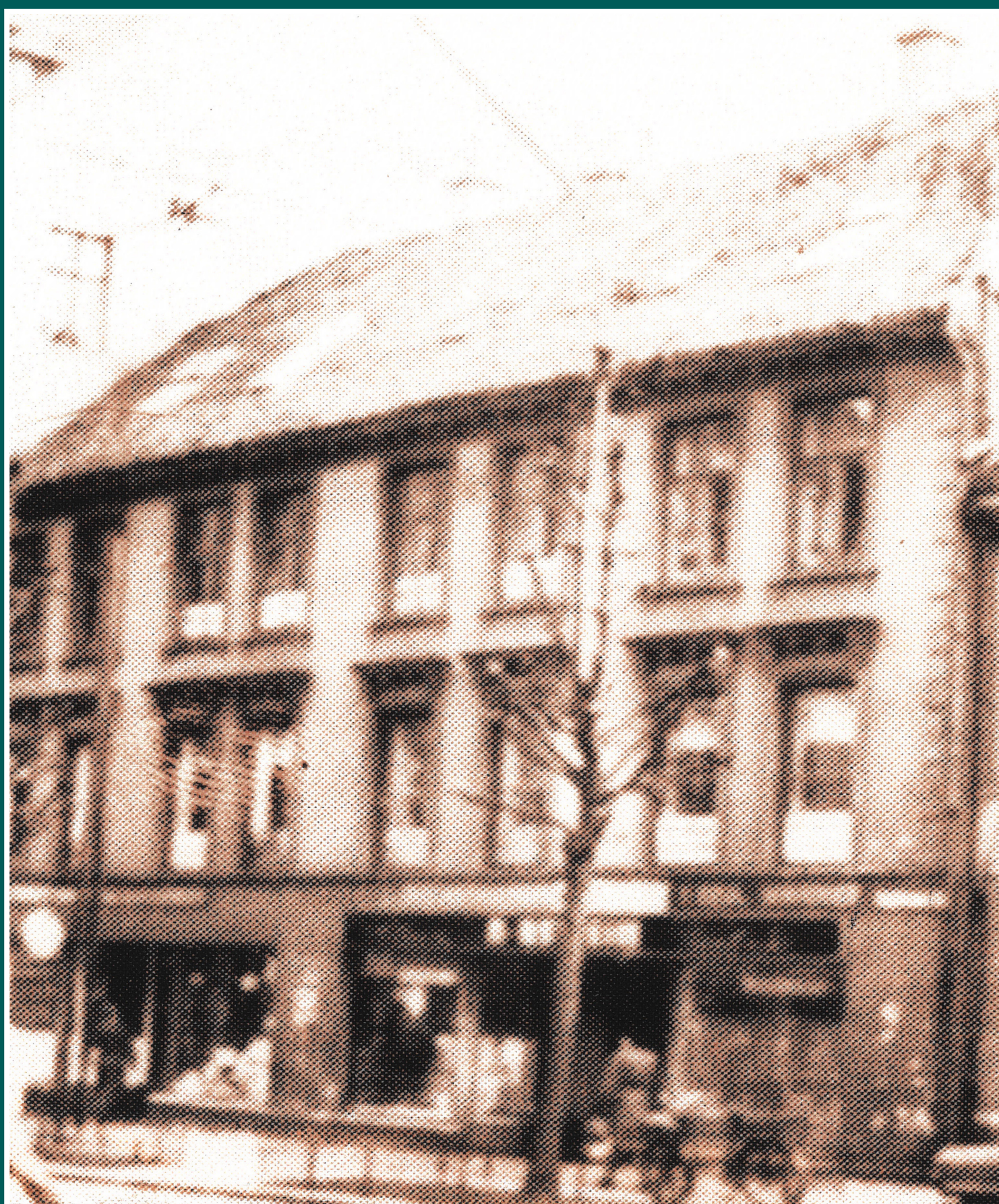
I 1874 hadde døveskolen i Bergen 46 elever. Fire kom fra byen, mens 25 kom fra bygder i Hordaland og 17 fra bygder i Sogn og Fjordane.

Ved de andre døveskolene i landet hadde Oslo 95, Kristiansand 55 og Trondheim 43 elever.

De flinkeste elvene kom fra skolen i Bergen, skrev professor Vilhelm Uchermann i sin doktoravhandling: De døvstumme i Norge, som kom i to bind i 1892 og 1896. Han fant ut at 64% av de som hadde gått på skolen der brukte talespråket daglig i sin omgang med hørende.

Bergen Aftenblad skrev 30. juni 1885:

12 døvstumme barn ble konfirmert i går i Domkirken. Konfirmasjonen viste tydelig hvilke gode resultater de har oppnådd ved døvstummeskolen. Det måtte være en glede for bestyrer Waage og lærerne å se den sikkerhet og kunnskap barna svarte med på spørsmålene under overhøringen. Vi tror neppe vi ville opplevd det samme hos andre konfirmantkull.

Nygaten 5

Skolen flyttet til Nygaten 5 i 1875.

På bildet under ser vi elever og lærere i skolens hage i 1892.

Skolen hadde på det meste 70 elever.

Elever og lærere i 1892

Konfirmanter i 1892

Voksne konfirmanter

På bildet ser vi konfirmantene i 1892. Aldersforskjellen er stor fordi de fleste elevene begynte sent på skolen. Noen kunne være over 20 år gamle da de ble konfirmert. Bakerst til venstre på bildet ser vi Hans Bjørseth, som var skolens bestyrer i 1892 og 1893, før Ernst Hadelers Ziesler overtok. Han var bestyrer de siste to årene før skolen ble nedlagt i 1895.

De Døves Blad, mai-juni 1895

Bergens dövstummeinstitut skal efter Stortingets bestemmelse nedlægges iaar. Dette er til stor sorg for de døve i Bergen, som har fundet megen hjælp og støtte blandt lærerpersonalet der, ligesom de ogsaa har havt frit lokale for sin forening paa skolen.

Hvorfor ble skolen nedlagt?

Stortinget mente det var for mange døveskoler og vedtok at landet skulle deles i to: Sør-Norge styrt fra Oslo og fra Trøndelag og nordover styrt fra Trondheim. Fra og med skoleåret 1895 måtte elever fra Bergen og Vestlandet i mange år reise til døveskolen i Trondheim, eller andre skoler som ble etablert på Østlandet.

Dette til stor skuffelse for døve elever på skolen i Bergen, og deres foreldre. Skuffelsen var også stor i døveforeningen i Bergen, som mistet mange ressurspersoner i foreningsarbeidet.

**Fra da av var Bergen
uten skole
for døve barn i 64 år
(1895-1959)**

Kamp for å få skoler i Bergen

Døveforeningen kjempet i alle år for å få døveskolen tilbake og i 1920 ble det stilt krav om opprettelse av en yrkesskole for døve ungdommer i Bergen.

Yrkesskolen skulle gi gutter opplæring i fagene skomaker, skredder og snekker (S-yrkene). Jentene skulle få opplæring i matlaging, husstell, søm og barnestell. Kravet ble støttet av døveforbundets landsmøte.

Nedgang i antall døve elever

Ved de statlige døveskolene gikk antallet elever ned, viser tall bestyrer Per Anderson ved Skådalen skole i Oslo, la fram i 1929.

1880: 450 elever

1900: 300 elever

1920: 270 elever

Han forklarer nedgangen med at det ble født færre døve på grunn av bedre legehjelp, sosiale forhold og opplysning.

Ny skole på Østlandet

I årene 1940-1945 var det få nye elever ved døveskolene. Foreldre holdt barna hjemme, og noen skoler ble brukt av tyskerne til innkvartering. Resultatet var at etter krigen ble det kø av barn til skolene i Oslo, Holmestrand og Trondheim. Det var ikke plass til alle. Derfor ble Borre skole i Vestfold opprettet, i 1951. To år senere hadde den 80 elever. Skolen flyttet i 1955 til Øyer i Oppland fylke, og endret navnet til Nermo skole i 1977.

Døve på Vestlandet reagerte og mente skolen burde vært lagt til Bergen, men departementet svarte at det var umulig å finne skolelokaler der på kort tid.

Bergen får yrkesskole for døve gutter

I 1942 ble det endelig opprettet en yrkesskole i Bergen, for døve gutter. Skolen ble plassert i døveforeningens hus i Vestre Torggate 20A og begynte beskjedent i 3. etasje med tre elever. Det var en stor seier for døveforeningen og for Norges Døveforbund, men skuffelse over at linjevalgene fortsatt fulgte de tradisjonelle S-yrkene. Døveorganisasjonen ønsket en satsing på flere nye yrker for døve.

Fra starten av og fram til 1960 var Toralf Eng rektor, eller: bestyrer, ved yrkesskolen. Han var svært avholdt både av personalet, elevene og døvemiljøet i Bergen. Hans kone Astri jobbet også på skolen og de bodde i øverste etasje i huset. De hadde ikke barn, men ble på en måte foreldre for alle elevene ved skolen.

Yrkesskolen for døve gutter i Bergen (foto: 2023)

Nye skolelokaler

Lokalene til yrkesskolen ble fort for små til at elevene både kunne bo og få undervisning der. I 1948 ble derfor en del av undervisningen flyttet til Hollendergaten 9.

I 1955 ble det ny flytting, nå til Gyldenprisveien 16. Der ble det plass til nye linjer: en for maskinarbeidere og en for mekanikere. Skredderlinjen var tatt bort for nå hadde konfeksjonsfabrikkene overtatt det meste av det håndverket.

Det var 48 timers undervisning i uken, fordelt på 23 timer teori, 23 timer verkstedarbeid og to timer gymnastikk.

Fra 1956 ble huset til døveforeningen bare brukt til hybler for elevene, som hadde 15 minutters spasertur over Puddefjordsbroen til skolen.

Døve jenter måtte til yrkesskolen i Stavanger for å få videregående opplæring, fra 1946.

Bjørkåsen skole

Nybygget videregående skole

Fra 1972 var det slutt med yrkesskole i sentrum. Da åpnet Bjørkåsen videregående skole på Nesttun i Fana.

For første gang hadde staten bygget en ny skole tilpasset døves situasjon, med skole og internat på samme sted og med tilgang både til idrettshall og svømmebasseng.

Skolen var for både gutter og jenter og tilbød et bredt linjevalg med praktiske og teoretiske fag. Erling Hoel var den første rektoren på Bjørkåsen.

Møhlenpris barne- og ungdomsskole

Møhlenpris skole med egen hørselsklasse

I 1959 opprettet Bergen kommune en egen avdeling for hørselshemmede barn på Møhlenpris skole. De første årene hadde klassen 7 elever mellom 8 og 13 år.

Lærer Erling Hoel ledet undervisningen. Fem år senere ble avdelingen skilt ut som egen skole: Spesialskolen for hørselshemmede, fortsatt ved Møhlenpris skole, men nå med Hoel som rektor og flere elever og lærere.

Fra 1966 fikk ungdomstrinnet ved Spesialskolen for hørselshemmede lokaler på Nygård skole i sentrum.

Demonstrasjon i Bergen 1. mai 1978

Demonstrasjon for barneskole

Klasserommene på Møhlenpris- og Nygård skole ble raskt for små og de var heller ikke tilpasset kravene for undervisning av døve og hørselshemmede.

Derfor kjempet døveforeningen for bygging av egen skole for elevgruppen.

Fra slutten av 1960-tallet forelå det planer om bygging av døveskole på Vestlandet. Men ingenting skjedde og i 1978 var tålmodigheten slutt hos døve og døve barns foreldre. De fikk innpass i årets 1. mai-tog med egne paroler, med krav som «Døveskole på Vestlandet NÅ». Dette var første gang døve gikk ut og demonstrerte på denne måten.

Hunstad skole for hørselshemmede

Endelig, Hunstad skole

Det ble bestemt i 1972 at det skulle bygges døveskole i Bergen, men Kirke- og undervisningsdepartementet brukte lang tid på å bestemme seg for hvor.

Det var planer om nybygg både i Arna og i Åsane, før departementet bestemte seg for å overta et eksisterende skolebygg på Årstad. Skolen hadde blant annet eget svømmebasseng, gymnastikksal og spesialrom tilpasset hørselshemmede.

I 1984 var elevene på plass i bygget, som fikk navnet Hunstad skole. Det var slutt med å gi skolene navn der ordet «døv eller hørselshemmet» var med.

Integrering av døve elever

Stortinget vedtok en ny, felles grunnskolelov som fikk virkning fra 1976. Den kalles av mange for integreringsloven. Stadig flere grupper funksjonshemmede elever ble integrert i sine hjemmeskoler. Skolene for døve merket dette tydeligst fra 1984.

Da begynte det ingen nye elever i 1. klasse ved døveskolene i Oslo, Trondheim og Holmestrand. På Hunstad skole begynte det tre nye elever.

I Stortingsmelding 61 (1984-1985) sies det at spesialskolene skal endre funksjon til kompetansesentre og fungere som ressursentre for integrerte elever.

Demonstrasjon 3. november 1990

La døveskolene leve

Norges Døveforbund kjempet for at døveskolene skulle bestå og i 1990 ble det holdt en stor demonstrasjon i Oslo, som samlet vel 1000 deltakere.

Der ble protester mot nedleggelse av døveskolene overrakt stortingspolitikere. Aksjonen gjorde inntrykk på politikerne.

Da Stortingsmelding 61 (1984-1985) ble behandlet i 1991, fikk døveskolene bestå som del av de nye kompetansesentrene, under Statped.

Demonstrasjon i 2011

Nedlegging av skolene

Døveskolene var reddet fra nedleggelse så lenge det var elevgrunnlag for å drive disse. Men, med integreringen av hørselshemmede elever, fortsatte søkertallet til døveskolene å synke og i 2011 vedtok Stortinget å legge ned de statlige skolene.

A.C Møller, i Trondheim, var den siste skolen som stengte dørene.

I 2017 ble det satt sluttstrek for nesten 200 års statlig undervisningstilbud til døve og hørselshemmede.

Undervisningstilbud i dag (2023)

Nattland skole

I Bergen hadde Hunstad skole blitt lagt ned i 2014. Samtidig ble det opprettet et kommunalt undervisningstilbud for døve og hørselshemmede elever, ved Nattland skole, en barne- og ungdomsskole for hørende.

Nordahl Grieg videregående skole

Nesten 10 år tidligere var det slutt for Bjørkåsen vg. skole, i Bergen. I stedet fikk Nordal Grieg videregående skole status som såkalt knutepunktskole, med tilrettelagt tilbud for døve og hørselshemmede elever, fra 2010.

Hva hendte?

Allerede i 1997, før de statlige døveskolene ble lagt ned, hadde tegnspråklige elever fått egne læreplaner og lovfestet rett til undervisning i og på tegnspråk i opplæringslovens § 2.6 og § 3.9.

Samtidig fikk foreldrene rett til tegnspråk-opplæring, den såkalte foreldrepakken. Ansvar for opplæringen var lagt til Statped, som også var gitt ansvar for å følge opp kommunale skoler med døve og hørselshemmede elever. Som del av oppfølgingen, inngår korttidsopphold ved et av Statped sine kompetansesentre, også i Bergen.

Integreringspolitikken hadde som mål at alle elever skulle få gå på sin hjemmeskole, uansett funksjonshemning. Rett for noen, men historien vil vise om det var rett å fjerne døveskolene.